

ΜΝΗΜΕΙΩΔΕΙΣ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΕΣ

στα ελληνικά μνημεία unesco

ΔΗΛΟΣ

► συντελεστές έργου

ΓΕΝΙΚΟΣ ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ

Αναστασία Λαζαρίδου, Δρ Αρχαιολόγος, Επίτιμη Προϊσταμένη Διεύθυνσης Αρχαιολογικών Μουσείων, Εκθέσεων & Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων
Νικολέττα Σαραγά, Αρχαιολόγος, Αναπληρώτρια Προϊσταμένη Διεύθυνσης Αρχαιολογικών Μουσείων, Εκθέσεων & Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων

ΣΥΛΛΗΨΗ-ΙΔΕΑ

Ανδρομάχη Κατσελάκη, Δρ Αρχαιολόγος, Προϊσταμένη Τμήματος Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων & Επικοινωνίας, ΔΑΜΕΕΠ

ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΒΛΕΨΗ-ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Ανδρομάχη Κατσελάκη

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΠΡΑΞΗΣ

Νικήτας Γεωργιόπουλος, Αρχαιολόγος, ΤΕΠΕ, ΔΑΜΕΕΠ

ΟΡΓΑΝΩΣΗ-ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Αθηνά Παπαδάκη, Αρχαιολόγος, MSc Διοίκηση Πολιτισμικών Μονάδων, ΤΕΠΕ, ΔΑΜΕΕΠ

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ-ΓΡΑΦΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Σπήλιος Πίστας, Γραφίστας, ΤΕΠΕ, ΔΑΜΕΕΠ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ/ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ

Ελευθερία Βλάχου, Αρχαιολόγος-Μουσειολόγος
Αθηνά Παπαδάκη

ΓΡΑΦΙΣΤΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΕΝΤΥΠΩΝ

Ειρήνη-Μαργαρίτα Καλομοίρη, Γραφίστρια-Μουσειολόγος
Βασίλης Δημόπουλος, Γραφίστας, ΤΕΠΕ, ΔΑΜΕΕΠ
Σπήλιος Πίστας, Γραφίστας, ΤΕΠΕ, ΔΑΜΕΕΠ
Ειρήνη Χαραλαμπίδη, Γραφίστρια, ΤΕΠΕ, ΔΑΜΕΕΠ

ΕΡΕΥΝΑ-ΣΥΓΓΡΑΦΗ ΚΕΙΜΕΝΩΝ ΕΝΤΥΠΩΝ

Ιωάννης Βαξεβάνης, Αρχαιολόγος Βυζαντινών & Μεταβυζαντινών Αρχαιοτήτων
Ελευθερία Βλάχου
Ιωάννης Εβρενόπουλος, Δρ Αρχαιολόγος Προϊστορικών & Κλασικών Αρχαιοτήτων
Αθηνά Παπαδάκη

ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΝΤΥΠΩΝ

Ιωάννης Βαξεβάνης
Αθηνά Παπαδάκη

ΚΡΙΤΙΚΗ ΑΝΑΓΝΩΣΗ

Εφορεία Αρχαιοτήτων Κυκλάδων

ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ

Translix USCS IKE

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ

Radiant Technologies: Ανδρέας Σαντρουζάνος
Σπήλιος Πίστας

ΠΑΡΑΓΩΓΗ

Pressius Arvanitidis

► ευχαριστίες

Δημήτρης Αθανασούλης, Δρ Αρχαιολόγος, Προϊστάμενος ΕΦΑ Κυκλάδων
Θέμης Βάκουλης, Δρ Αρχαιολόγος, ΕΦΑ Κυκλάδων

Ευχαριστούμε το Ίδρυμα Αικατερίνης Λασκαρίδη για τη δωρεάν χρήση του εικονογραφικού υλικού από την ιστοσελίδα www.travelogues.gr

ISBN 978-960-386-607-7

ΓΝΩΣΤΟΠΟΙΗΣΗ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ

Το ελληνικό Υπουργείο Πολιτισμού διατηρεί τα πνευματικά δικαιώματα επί των απεικονιζόμενων αρχαίων και επί των φωτογραφιών και ο Οργανισμός Διαχείρισης & Ανάπτυξης Πολιτιστικών Πόρων εισπράττει τα τέλη δημοσίευσης αυτών (©ΥΠΠΟ-ΟΔΑΠ). Χρησιμοποιούνται επίσης εικόνες με copyright ©UNESCO, ©Wikimediacommons, ©OUR PLACE The World Heritage Collection. Διαφορετική προέλευση εικόνων αναφέρεται στην ενότητα προέλευση εικόνων. Απαγορεύεται η οποιαδήποτε μερική ή ολική ανατύπωση χωρίς την άδεια του εκδότη.

Copyright © 2023 Υπουργείο Πολιτισμού

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Υπουργείο Πολιτισμού

Γενική Διεύθυνση Αρχαιοτήτων
και Πολιτιστικής Κληρονομιάς

Διεύθυνση Αρχαιολογικών Μουσείων,
Εκθέσεων και Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων
Τμήμα Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων και Επικοινωνίας

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού,
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Το έργο συγχρηματοδοτείται από την Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση», ΕΣΠΑ 2014-2020.

Αρχαιολογικός χώρος Δήλου

Δέκα Βήματα μέχρι...

1

Σύμφωνα με τον μύθο, ο βασιλιάς και μάντης Άνιος υποδέχθηκε εδώ τους Αχαιούς που ταξίδευαν για την Τροία και αργότερα τους πτημένους Τρώες Αγχίση και τον γιο του Αινεία, στον δρόμο τους για την Ιταλία.

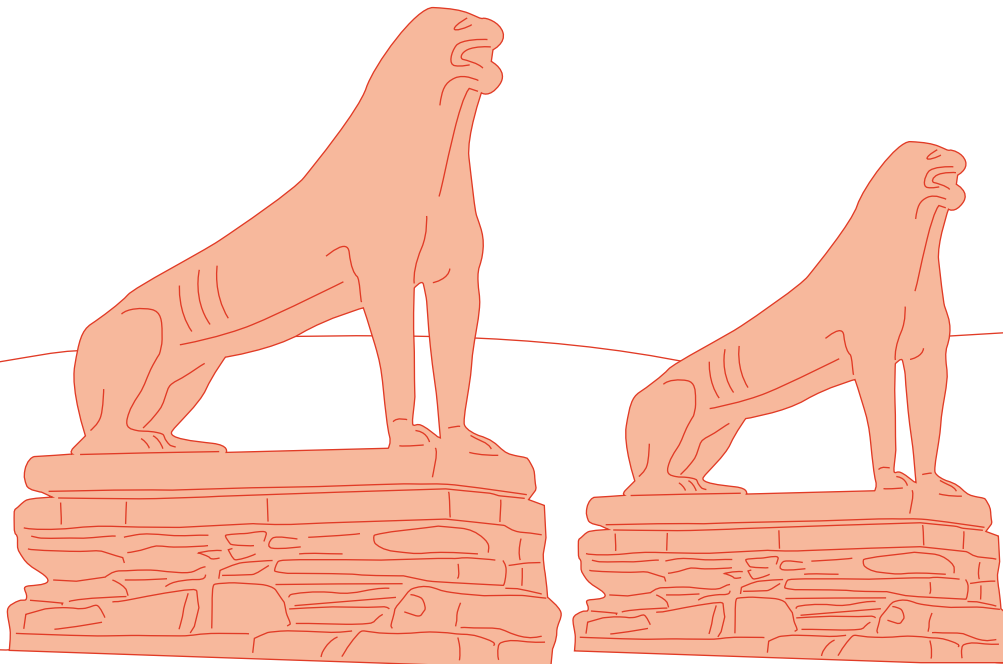
Ο Άνιος, γιος του Απόλλωνα, προέβλεψε ότι ο Τρωικός Πόλεμος θα κρατήσει 10 χρόνια.

Οι Αχαιοί πήραν μαζί τους στην Τροία τις κόρες του, τις Νύμφες Σπερμώ, Οινώ και Ελαΐδα που παρήγαγαν τους αντίστοιχους καρπούς. Για να επιστρέψουν στο νησί τους οι Νύμφες μεταμορφώθηκαν σε περιστέρια.

2

Εδώ έφταναν πολύτιμα αφιερώματα από τα νησιά των Κυκλάδων, την Αθήνα και τις ιωνικές πόλεις της Μικράς Ασίας.

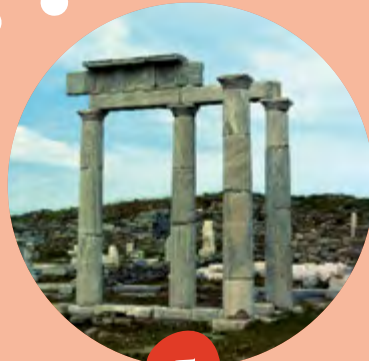
...τη Δήλο!

3

Εδώ σώζεται η καλύτερα διατηρημένη αρχαία πόλη της Ελλάδας.

Παράλληλα αποτελεί το μικρότερο νησί στο οποίο είχε ιδρυθεί μία πόλη-κράτος.

5

Κοντά σε μία από τις αγορές της στεγαζόταν ο σύλλογος εμπόρων τραπεζιτών και πλοιοκτητών από την Βηρυτό.

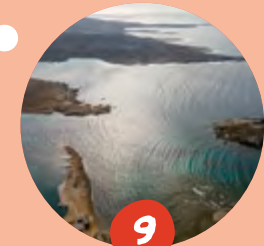
Στην αρχαιότητα ιδρύονταν συχνά επαγγελματικά σωματεία που σκοπό είχαν να προβάλλουν τους κοινούς στόχους και τα συμφέροντα των μελών τους.

7

Εδώ διατηρούνται πολλές πλούσιες επαύλεις με εντυπωσιακά ψηφιδωτά δάπεδα.

Η Οικία με τα Δελφίνια, η Οικία με τα Προσωπεία, η Οικία με την Τρίαινα και η Οικία με τον Διόνυσο.

9

Ήταν πλωτό νησί και παράδερνε στα κύματα, μέχρι που ο Ποσειδώνας το «αγκυροβόλησε» με τέσσερις αλυσίδες στο κέντρο του Αιγαίου και το «φανέρωσε».

Γι' αυτό ονομάζεται Δήλος, που σημαίνει φανερή.

4

Κάποτε ήταν ένα μεγάλο εμπορικό λιμάνι όπου εκτός από Έλληνες και Ρωμαίους, κατοικούσαν άνθρωποι από όλες τις μεριές της Μεσογείου.

6

Εκτός από τα ιερά των αρχαίων ελληνικών θεών εδώ βρίσκονται και τα Ιερά των Συρίων και των Αιγυπτίων Θεών.

8

Πρόκειται για μία βραχονησίδα στο κέντρο των Κυκλάδων. Λέγεται μάλιστα ότι είναι η αιτία που ονομάστηκαν έτσι.

Τα νησιά που σχηματίζουν κύκλο γύρω από τη Δήλο ονομάστηκαν Κυκλάδες.

10

Στην αρχαιότητα θεωρούνταν ιερό νησί, επειδή εδώ γεννήθηκαν ο Απολλωνας, ο θεός του ήλιου και η δίδυμη αδερφή του Άρτεμις, η θεά της σελήνης.

Η μητέρα τους Λητώ βρήκε στη Δήλο καταφύγιο από τη ζήλεια της Ήρας και γέννησε κάτω από έναν φοίνικα.

Η Δήλος...

Το περιπλανώμενο νησί

ΤΙ;

- Το πανελλήνιο ιερό του Απόλλωνα στη Δήλο.
- Η έδρα της Δηλιακής συμμαχίας.
- Ένα κοσμοπολίτικο εμπορικό λιμάνι και μία πλούσια πόλη.

ΠΟΥ;

- Π.Ε. Κυκλάδων, Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου.

ΠΟΤΕ;

- 9ος – 8ος αι. π.Χ.: εδραίωση της λατρείας του Απόλλωνα.
- 7ος – 4ος αι. π.Χ.: ακμή του ιερού.
- 3ος – 2ος αι. π.Χ.: ακμή του λιμανιού και της πόλης.

τι λένε οι αριθμοί:

750.000
ΤΟΝΟΙ

εμπορευμάτων
διακινούνταν ετησίως

250.000
ΔΟΥΛΟΙ

διακινούνταν κάθε χρόνο

30.000
ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ

κατά τους ρωμαϊκούς χρόνους

7.500
ΠΛΟΙΑ

ελλιμενίζονταν
κάθε χρόνο

6,85 **τ.χλμ.**
Η'ΕΚΤΑΣΗ

του νησιού

...στον κατάλογο της UNESCO!

Η ένταξη στον Κατάλογο Μνημείων Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO έγινε με βάση τα παρακάτω κριτήρια:

ΚΛΑΣΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

ΕΤΟΣ ΕΝΤΑΞΗΣ: 1990

κριτήριο ii

Τα μνημεία της Δήλου επηρέασαν καταλυτικά την εξέλιξη της αρχιτεκτονικής και της τέχνης κατά την ελληνο-ρωμαϊκή περίοδο.

κριτήριο iii

Αποτελεί μοναδική μαρτυρία των πολιτισμών του Αιγαίου ήδη από την 3η χιλιετία π.Χ.

κριτήριο iv

Αναδείχτηκε σε ένα από τα σημαντικότερα λιμάνια της Μεσογείου, ιδιαίτερα κατά τον 3ο και 2ο αι. π.Χ.

κριτήριο v

Σύμφωνα με τη μυθολογία, εδώ γέννησε η Λητώ τους δίδυμους θεούς Απόλλωνα και Άρτεμη.

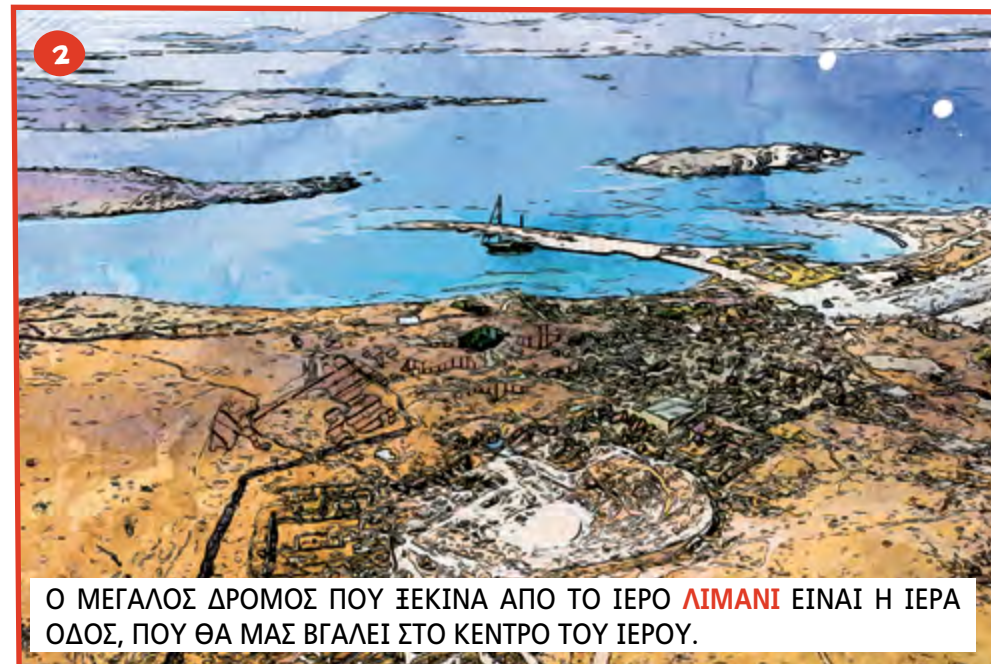
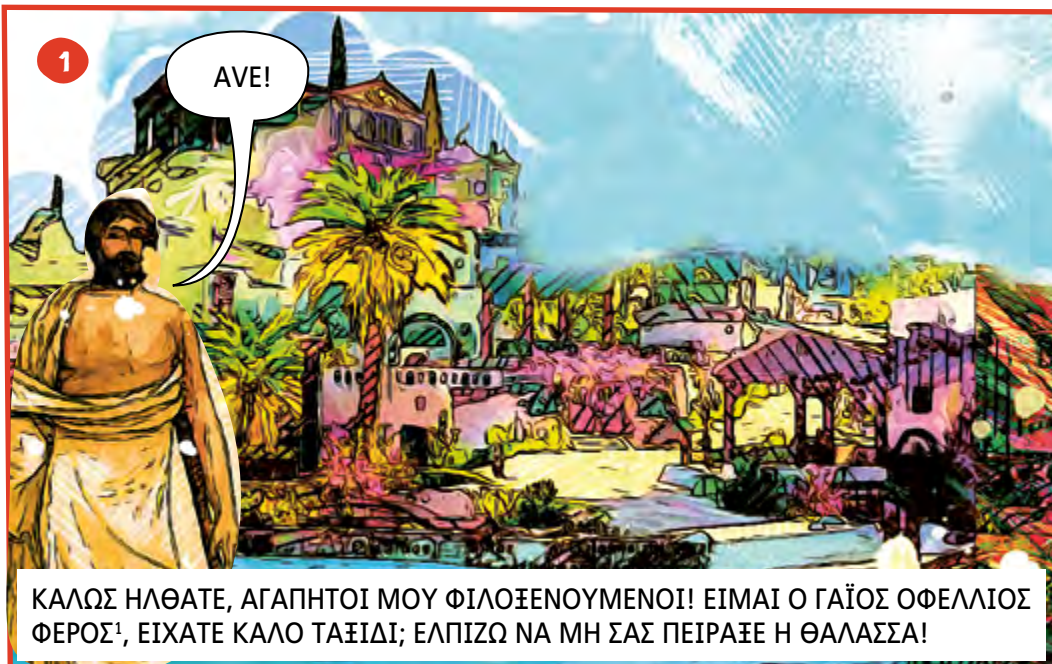
6.500

ΘΕΑΤΕΣ

ή χωρητικότητα
του θεάτρου

1. Ο αρχαιολογικός χώρος της Δήλου από ψηλά.

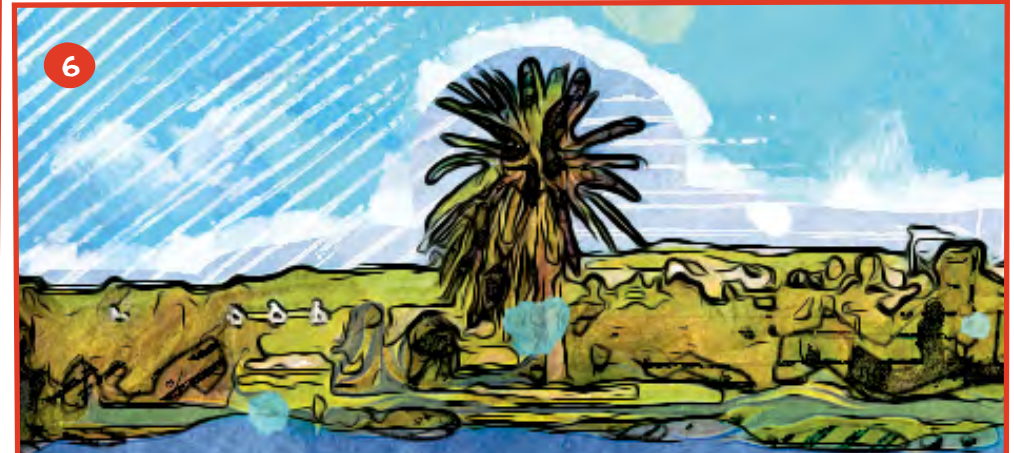
Περιδιαβαίνοντας στη Δήλο...

...ΜΕ ΤΟΝ ΠΛΟΥΣΙΟ ΕΜΠΟΡΟ ΓΑΙΟ ΟΦΕΛΛΙΟ ΦΕΡΟ

5 ΤΑ ΠΟΛΥΤΙΜΑ ΑΦΙΕΡΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΠΟΛΕΩΝ ΣΤΟΝ ΘΕΟ ΦΥΛΑΣΣΟΝΤΑΙ ΣΤΟΥΣ ΠΕΝΤΕ **ΘΗΣΑΥΡΟΥΣ**³. ΦΤΑΣΑΜΕ ΣΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΤΩΝ ΙΤΑΛΩΝ⁴: ΕΔΩ ΚΑΝΟΝΙΖΩ ΤΙΣ ΕΜΠΟΡΙΚΕΣ ΣΥΝΑΛΛΑΓΕΣ ΜΟΥ.

6 ΤΑ ΘΑΥΜΑΣΙΑ ΛΙΟΝΤΑΡΙΑ⁵, ΠΟΥ ΑΦΙΕΡΩΣΑΝ ΟΙ ΝΑΞΙΟΙ, ΜΟΙΑΖΟΥΝ ΝΑ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΥΝ ΤΟΝ ΔΡΟΜΟ ΠΟΥ ΠΕΡΝΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΝΑΟ ΤΗΣ ΛΗΤΟΥΣ ΚΑΙ ΤΗΝ **ΙΕΡΗ ΛΙΜΝΗ**, ΟΠΟΥ ΓΕΝΝΗΘΗΚΑΝ ΟΙ ΔΙΔΥΜΟΙ ΘΕΟΙ, Ο ΑΠΟΛΛΩΝ ΚΑΙ Η ΑΡΤΕΜΙΣ!

7 Η **ΕΠΑΥΛΗ** ΜΟΥ ΒΡΙΣΚΕΤΑΙ ΣΤΗ ΣΥΝΟΙΚΙΑ ΤΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ⁶. ΠΕΡΑΣΤΕ ΣΤΗΝ ΑΙΘΟΥΣΑ ΜΕ ΤΑ ΨΗΦΙΔΩΤΑ ΔΑΠΕΔΑ, ΓΙΑ ΝΑ ΣΑΣ ΚΕΡΑΣΩ ΩΡΑΙΟ ΣΑΜΙΩΤΙΚΟ ΚΡΑΣΙ ΠΡΙΝ ΑΠΟΣΥΡΘΕΙΤΕ ΣΤΟΝ ΞΕΝΩΝΑ ΓΙΑ ΝΑ ΞΕΚΟΥΡΑΣΤΕΙΤΕ.

8 ΑΡΓΟΤΕΡΑ ΠΑΜΕ ΝΑ ΑΘΛΗΘΟΥΜΕ ΣΤΙΣ ΠΑΛΑΙΣΤΡΕΣ Ή ΣΤΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ⁷, ΚΟΝΤΑ ΣΤΟ ΣΤΑΔΙΟ. ΕΚΕΙ ΣΥΧΝΑΖΟΥΝ ΚΑΙ ΟΙ ΦΙΛΟΙ ΜΟΥ.

ΑΥΡΙΟ ΝΑ ΠΑΜΕ ΚΑΙ ΣΤΟ **ΘΕΑΤΡΟ**⁸! ΠΑΙΖΕΤΑΙ Ο «ΑΜΦΙΤΡΥΩΝΑΣ» ΤΟΥ ΠΛΑΥΤΟΥ!

Το περιβάλλον...

«Υπάρχει ένα μικρό νησί, όπου κανείς το βλέπει να περιπλανιέται στα πελάγη, χωρίς θεμέλια σ' ένα χώρο, και να επιπλέει στα ρεύματα ωςάν ασφόδελος, κατά νοτιά, κατά βοριά, όπου το σπρώχνει η θάλασσα. Φέρε με εκεί, εκεί θα σε δεχτούνε. [...] και η Λητώ βρήκε το επιθυμητό τέλος των σκληρών περιπλανήσεών της»

Καλλίμαχος, *Εἰς Δῆλον*, 4: 190 κ.ε. 2ος αι. π.Χ.?

Η Δήλος, ένα από τα μικρότερα νησιά στο κέντρο των Κυκλάδων, χωροθετείται ανάμεσα στη νησίδα Ρήνεια και τη Μύκονο. Η επίσκεψη στο ακατοίκητο σήμερα νησί της Δήλου γίνεται μέσω της Μυκόνου, καθώς η απόσταση ανάμεσα στα λιμάνια των δύο νησιών είναι μόλις 1,5 ναυτικό μίλι. Η Ρήνεια, επίσης ακατοίκητη σήμερα, αν και διπλάσια σε μέγεθος, αποτέλεσε στην αρχαιότητα τη νεκρόπολη της Δήλου. Οι δύο νησίδες είναι γνωστές ως Δήλες και ξεχωρίζουν μεταξύ τους ως Μικρή Δήλος (η κυρίως Δήλος) και Μεγάλη Δήλος (η Ρήνεια).

2. Άποψη του λιμανιού της Δήλου. Στο βάθος η Ρήνεια και η Πάρος. Όπως τα απεικόνισε ο C. F. T. C. de Aliigny το 1843.

3. Άποψη του αρχαιολογικού χώρου. Διακρίνεται το Ηραίον.

...και το τοπίο

- Το Ιερό του Απόλλωνα χτίστηκε στη μοναδική μικρή πεδιάδα στα ΒΔ του νησιού, η οποία περιβάλλεται από χαμηλούς λόφους και τον λόφο Κύνθος, με υψόμετρο μόλις 112,6 μ. Εντός αυτού χωροθετείται και το μικρότερο Ιερό της θεάς Αρτέμιδος.
- Στο άνυδρο νησί σχηματίζεται το χειμώνα από τα νερά της βροχής ο Ινωπός, ένας μικρός ποταμός, αλλά και η περίφημη Ιερή Λίμνη, τόπος γέννησης των δίδυμων θεών.
- Η μεγάλη ηλιοφάνεια της Δήλου, σε συνδυασμό με το φως που αντανακλούν οι γρανιτένιοι βράχοι ερμηνεύουν ίσως τη σύνδεσή της στην αρχαιότητα με τον θεό του φωτός.
- Με το ιερό να αποτελεί μεγάλο πόλο έλξης για πιστούς και προσκυνητές, το λιμάνι της Δήλου γρήγορα εξελίχθηκε σε σημαντικό εμπορικό κόμβο. Στα ρωμαϊκά χρόνια η πόλη αναπύχθηκε με πυκνή και άναρχη δόμηση, όπως αποδεικνύουν τα πλούσια, αλλά διάσπαρτα, αρχιτεκτονικά κατάλοιπα.

Πράσινες λεπτομέρειες

Στο τραχύ και βραχώδες έδαφος της Δήλου δεν φύονται πλέον δέντρα, αλλά ενδημούν χαρακτηριστικά ποώδη φυτά των Κυκλάδων και ερπετά του Αιγαίου, όπως το αγιόφιδο και η μεγάλη σαύρα *agama stellio*, γνωστή ως «κροκοδειλάκι του Αιγαίου».

Η Δήλος στον χρόνο

τέλη 6ου αι. π.Χ.

Η Αθήνα αναδεικνύεται σε ρυθμιστή της περιοχής και επιβάλλει την πρώτη «κάθαρση» του νησιού. Οικοδόμηση του πρώτου ναού του Απόλλωνα (Πώρινος ναός).

**τέλη 7ου–
αρχές 6ου αι. π.Χ.**

Τα ιερά του Απόλλωνα και της Αρτέμιδος γνωρίζουν μεγάλη ακμή. Οι ιωνικές πόλεις αφιερώνουν εντυπωσιακά αναθήματα και οργανώνουν λαμπρές γιορτές.

8ος αι. π.Χ.

Οι πρώτες ιστορικές ενδείξεις για την ύπαρξη ιερού του Απόλλωνα στο νησί, που κατοικείται από την 3η χιλιετία π.Χ.

478 π.Χ.

Ίδρυση της Δηλιακής Συμμαχίας με έδρα τη Δήλο. Το 476 π.Χ. ξεκινά η οικοδόμηση του δεύτερου ναού του Απόλλωνα (Μεγάλος Ναός ή Ναός των Δηλίων).

454 π.Χ.

Μεταφορά του ταμείου της Δηλιακής Συμμαχίας στην Αθήνα. Καταργείται η αυτονομία των ελληνικών πόλεων της Συμμαχίας και επιβάλλεται η ηγεμονία των Αθηναίων.

426 π.Χ.

Οι Αθηναίοι επιβάλλουν τη νέα «κάθαρση» του νησιού και μεταφέρουν τα οστά και τα νεκρικά κτερίσματα στη γειτονική Ρήνεια. Οι κάτοικοι της Δήλου εξορίζονται και επιστρέφουν το 422 π.Χ. μετά από χρησμό του Μαντείου των Δελφών.

3ος–2ος αι. π.Χ.

Έντονη οικοδομική δραστηριότητα και ανέγερση του θεάτρου, του σταδίου κ.ά. Οι ελληνιστικοί ηγεμόνες αφιερώνουν λαμπρά οικοδομήματα στο Ιερό του Απόλλωνα.

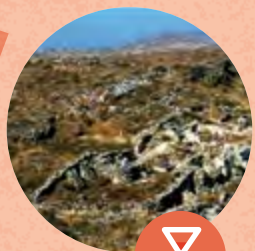
314 π.Χ.

Δηλιακή Ανεξαρτησία: Οι Μακεδόνες ελευθερώνουν τη Δήλο από τους Αθηναίους. Ιδρύεται συνομοσπονδία των νησιών των Κυκλάδων (Κοινό των Νησιωτών) με θρησκευτικό κέντρο τη Δήλο.

417 π.Χ.

Εγκαινιάζεται ο τρίτος ναός του Απόλλωνα (Ναός των Αθηναίων) και αναδιοργανώνεται η γιορτή των Δηλίων.

167 π.Χ.

Οι Ρωμαίοι παραχωρούν τη Δήλο στην Αθήνα, αλλά καταργώντας τους εμπορικούς δασμούς, συμβάλουν στην ανάδειξη του νησιού σε ένα από τα μεγαλύτερα εμπορικά λιμάνια της Μεσογείου.

88 π.Χ.

Καταστροφή της Δήλου από τον βασιλιά του Πόντου Μιθριδάτη ΣΤ΄, κατά τη διάρκεια των Μιθριδατικών Πολέμων.

69 π.Χ.

Δεύτερη μεγαλύτερη καταστροφή του νησιού από τον πειρατή Αθηνόδωρο, σύμμαχο του Μιθριδάτη.

1579

Με την εγκαθίδρυση των Οθωμανών στις Κυκλάδες, η πειρατική δραστηριότητα εντείνεται και η Δήλος αποτελεί συχνά καταφύγιο πειρατών.

1204

Με την κατάλυση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας από τις δυνάμεις της Δ΄ Σταυροφορίας, η Τήνος, η Μύκονος και η Δήλος περιέρχονται στη δικαιοδοσία της βενετικής οικογένειας των Γκίζι, ενώ το 1390 παραχωρούνται στη Βενετία.

5ος-6ος αι. μ.Χ.

Αναπτύσσεται μικρή χριστιανική κοινότητα και ανεγείρονται επτά τουλάχιστον βασιλικές. Η Δήλος αναφέρεται ως έδρα επισκόπων.

1873

Έναρξη ανασκαφών από τη Γαλλική Αρχαιολογική Σχολή της Αθήνας, υπό την επίβλεψη των J. Lebègue και Π. Σταματάκη.

1904

Ανέγερση του Αρχαιολογικού Μουσείου της Δήλου.

1990

Εγγραφή στον Κατάλογο Μνημείων Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO.

Μορφές μέσα στους αιώνες

Πλήθος πιστών έφταναν στο νησί ως προσκυνητές σε ένα από τα γνωστότερα πανελλήνια ιερά.

Αντιπροσωπείες και ξένες πρεσβείες επισκέπτονταν το ιερό και τον οικισμό, φιλοξενούμενοι στο Πρυτανείο, όπου τους παρέθεταν τιμητικά γεύματα. Όταν εορτάζονταν τα Δήλια, χιλιάδες θεατές παρακολουθούσαν τις εκδηλώσεις.

ΜΕΓΑΛΟΙ ΑΝΔΡΕΣ

Ο μυθικός ήρωας Θησέας

χόρεψε για πρώτη φορά στη Δήλο, μαζί με τους νέες και τις νέες που έσωσε από τον Μινώταυρο στην Κρήτη, τον χορό της νίκης «γέρανο», που μιμείται το πέταγμα των γερανών.

Ο τύραννος της Σάμου Πολυκράτης

αφιέρωσε τη νησίδα Ρήνεια στον Απόλλωνα, δένοντάς την με τη Δήλο με μία εντυπωσιακή αλυσίδα (530 π.Χ.).

Ο τύραννος των Αθηνών Πεισίστρατος

και οι γιοί του έχτισαν τον πρώτο πώρινο ναό του Απόλλωνα (6ος αι. π.Χ.).

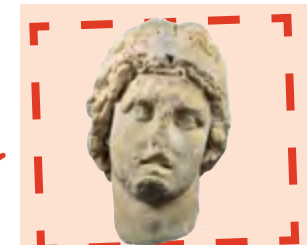

Ο Αθηναίος στρατηγός Νικίας

εγκαίνιασε τον τρίτο ναό (417 π.Χ.) και αφιέρωσε στο ιερό έναν μνημειώδη χάλκινο φοίνικα.

Ο αρχιστράτηγος του Πέρση σατράπη Αρταφέρνης, ο Δάτης

εκστράτευσε εναντίον των Ελλήνων στις αρχές του 5ου αι. π.Χ. Όχι μόνο δεν πείραξε τη Δήλο, αλλά θυμιάσε στον ναό του Δηλίου Απόλλωνα τριακόσια τάλαντα λιβάνι!

Ο Μακεδόνας βασιλιάς Δημήτριος Πολιορκητής

έκτισε το Νεώριον (περ. 300 π.Χ.), ένα τεράστιο κτήριο για να στεγάσει μία πολεμική τριήρη αφιερωμένη στον Απόλλωνα.

Ο Μακεδόνας βασιλιάς Αντίγονος Γονατὰς

πρόσφερε στο ιερό του Απόλλωνα μία στοά μήκους 120 μ. (περ. 250 π.Χ.)!

Η κοσμοπολίτικη Δήλος φιλοξενούσε κατοίκους με προέλευση από ολόκληρο τον τότε γνωστό κόσμο.

Έμποροι και βιοτέχνες όλων των ειδικοτήτων έστηναν καταστήματα στον οικισμό και δραστηριοποιούνταν στο πολύβουο εμπορικό λιμάνι. Ιερά ξένων θεών μαρτυρούν τον πολυπολιτισμικό χαρακτήρα του νησιού, ενώ οι πολυτελείς επαύλεις αντανακλούν τον πλούτο των κατοίκων του νησιού.

ΕΠΩΝΥΜΟΙ...

Η Κλεοπάτρα και ο Διοσκουρίδης
από την Αθήνα
στόλισαν την έπαυλή τους
με τα αγάλματά τους (137 π.Χ.).

Ο Αθηναίος αθλητής Μηνόδωρος

Ένας τιμητικός ανδριάντας του σπουδαίου αθλητή της πάλης και του παγκρατίου τοποθετήθηκε στην αγορά της Δήλου (150–130 π.Χ.). Οι στέφανοι στη βάση του ανδριάντα αντιστοιχούν στις νίκες του στα Ολύμπια, τα Πύθια, τα Ηράκλεια και τα Νέμεα.

Ο Διονύσιος από τη Βηρυτό
αφιέρωσε το περίφημο σύμπλεγμα της Αφροδίτης του Πάνα και του μικρού Έρωτα (100 π.Χ.).

...ΚΑΙ ΑΝΩΝΥΜΟΙ

Οι γυναίκες
της Δήλου είναι κομψές,
με ωραία ρούχα,
περίτεχνες κομμώσεις
και πολύτιμα κοσμήματα.

Εκατοντάδες δούλοι

εργάζονταν στα βιοτεχνικά εργαστήρια:
σε ένα εργατικό ατύχημα σκοτώθηκαν 19 σκλάβοι, που
προέρχονταν από τον Εύξεινο πόντο, την Μ. Ασία, την
Συρία, την Παλαιστίνη, την Κυρήνη και την Αραβία.

ΑΠΟ ΤΟΝ ΠΕΙΡΑΤΗ ΑΘΗΝΩΔΩΡΟ ΣΤΟΝ ΜΕΡΜΕΛΕΧΑ

Ο Αθηνόδωρος, σύμμαχος του βασιλιά Μιθριδάτη, λεηλατεί τη Δήλο το 69 π.Χ. Αργότερα το νησί αποτελεί συχνά καταφύγιο πειρατών, όπως ο περιβόητος Marmeleq, που εμφανίζεται το 1732. Απόγονός του θεωρείται ο Μυκονιάτης Μανόλης Μερμελέχας, ο «Ρομπέν των θαλασσών», που συμμετείχε και στην Επανάσταση!

ΑΦΟΣΙΩΜΕΝΟΙ ΕΡΕΥΝΗΤΕΣ

Η Γαλλική Αρχαιολογική Σχολή της Αθήνας ξεκίνησε τις ανασκαφές στη Δήλο το 1873. Οι εργασίες συνεχίζονται μέχρι σήμερα, αν και σε μικρότερη κλίμακα.

Ένα μνημείο γεννιέται

ΑΠΟ ΤΗΝ «ΑΔΗΛΗ ΔΗΛΟ» ΣΤΗ «ΔΗΛΟ ΑΔΗΛΟ»

Η αρχαία πόλη της Δήλου ευημερούσε όσο το λιμάνι συγκέντρωνε το διαμετακομιστικό εμπόριο μεταξύ Ανατολής και Δύσης. Μετά τη δεύτερη καταστροφή της (69 π.Χ.) η πόλη οχυρώθηκε με τείχος και μετατράπηκε σε στρατιωτική βάση, χάνοντας τον εμπορικό χαρακτήρα που είχε μέχρι τότε.

4. Cristoforo Buondelmonti, Χάρτης της Δήλου και της Ρήνειας, περ. 1420.

Ο θεολόγος και εκκλησιαστικός συγγραφέας Τερτυλλιανός (160–240 μ.Χ. περ.) αναφέρει χαρακτηριστικά για την θλιβερή κατάσταση στην οποία είχε περιέλθει η Δήλος: «ακόμη και η Σάμος θα γίνει άμμος και η Δήλος άδηλος».

ΟΙΚΟΔΟΜΙΚΑ ΥΛΙΚΑ

Η Δήλος έπειτα από μία σχετική ευημερία τον 5ο και 6ο αι. μ.Χ. ερημώθηκε οριστικά και μετατράπηκε σε καταφύγιο πειρατών.

5. J. P. de Tournefort, Χάρτης της Δήλου, α' τέταρτο 18ου αι.

Τους αιώνες που ακολούθησαν, τα κατάλοιπα των κτηρίων της χρησιμοποιήθηκαν ως οικοδομικό υλικό από τα γύρω νησιά.

Η Παναγία της Τήνου χτίστηκε κατά ένα μεγάλο μέρος από μάρμαρα της Δήλου, ενώ αγάλματα, επιγραφές και αρχιτεκτονικά μέλη του νησιού εντοπίζονται μέχρι σήμερα στη Μύκονο, τη Σύρο και την Πάρο.

ΟΛΩΣ ΕΓΚΑΤΑΛΕΞΙΜΜΗ

Ωστόσο, η Δήλος δεν λησμονήθηκε ποτέ, όπως άλλες θέσεις της αρχαιότητας.

Ορισμένοι φαντάζονται τη λαμπρότητα του ιερού του Απόλλωνα, χωρίς να έχουν ποτέ επισκεφτεί τη Δήλο!

6. Ο ναός του Απόλλωνα όπως τον φαντάστηκε ο Widman, Arcipelago, περ. 1750.

Ο Άραβας γεωγράφος Muhammad al-Idrisi (12ος αι. μ.Χ.) την περιλαμβάνει στους δρόμους των προσκυνητών, αν και την αναφέρει ως ακατοίκητη. Πολλοί περιηγητές του 16ου αι. και εξής, επισκέπτονται το εκφράζουν την απογοήτευσή τους για τα ερείπια που αντικρύζουν μέχρι και τα μέσα του 19ου αι.¹⁰

ΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΑΠΕΡΓΙΑ!

Το 1873 αρχίζει η μεγάλη συστηματική ανασκαφή της Δήλου από τη Γαλλική Αρχαιολογική Σχολή της Αθήνας, ενώ το 1904 κτίζεται το Αρχαιολογικό Μουσείο με δαπάνη της εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας.

7. Εικόνα «ανασκαφής» στη συνοικία του Θεάτρου, κάτω από την Οικία της Κλεοπάτρας, W. Deonna, 1905

8. Άποψη των ερειπίων της Δήλου από το Ιερό των Συρίων Θεών και το Ιερό των Αιγυπτίων Θεών, D. Baud-Bovy–F. Boissonnas, 1919.

Με την έναρξη των ανασκαφών, εκατοντάδες κάτοικοι της γειτονικής Μυκόνου απασχολούνται ως εργάτες στη Δήλο. Το 1906 προβαίνουν μάλιστα σε απεργία διεκδικώντας καλύτερες συνθήκες εργασίας, τις οποίες και κατάφεραν στη συνέχεια να εξασφαλίσουν.

Η ΚΡΥΜΜΕΝΗ ΠΟΛΗ

Η ανασκαφή στο θέατρο στις αρχές του 20ού αι.

9. Το περίφημο άγαλμα του Διαδούμενου στο χώρο της ανασκαφής, 1894.

Στις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα είχαν ήδη αποκαλυφθεί τα Ιερά του Απόλλωνα και της Αρτέμιδος, καθώς και ένα μεγάλο τμήμα της αρχαίας πόλης.

Ο αρχαιολογικός χώρος που έχει αποκαλυφθεί σήμερα είναι εντυπωσιακός, παρότι ένα μεγάλο τμήμα της αρχαίας πόλης παραμένει θαμμένο κάτω από επίχωση πάχους περίπου 2 μέτρων!

ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΑΝΑΔΕΙΞΗ

Το ψηφιδωτό δάπεδο στην «Οικία του Διονύσου», τέλη 2ου αι. π.Χ.

Τα τελευταία χρόνια η αρμόδια Εφορεία Αρχαιοτήτων Κυκλάδων σχεδιάζει και υλοποιεί σύγχρονα έργα για την προστασία και ανάδειξη των μνημείων της Δήλου, έτσι ώστε το νησί να μετατραπεί σε ένα υποδειγματικό ανοικτό μουσείο.

Ένα ξεχωριστό μνημείο...

Η πατρίδα του Απόλλωνα

Στην πλωτή μέχρι τότε Δήλο, κατέφυγε η Λητώ, κυνηγημένη από την Ήρα. Εκεί, κάτω από ένα φοίνικα γέννησε τα παιδιά του Δία, τα δίδυμα Άρτεμη και Απόλλωνα. Ο τοκετός της κράτησε εννέα μέρες και εννέα νύχτες.

Σύμφωνα με τους αρχαίους συγγραφείς, η γέννηση των διδύμων πραγματοποιήθηκε είτε στο όρος Κύνθος είτε κοντά στη μοναδική λίμνη του νησιού, που έκτοτε θεωρούνταν και τα δύο ιερά.

Κοντά στην Ιερά Λίμνη αναπτύχθηκε η λεγόμενη «Συνοικία της Λίμνης», όπου ιδρύθηκαν πολλοί ναοί, χώροι παραγωγής και εμπορίου και η μεγάλη «Αγορά των Ιταλών». Η λίμνη αποξηράνθηκε το 1925.

10. Η Συνοικία της Λίμνης.

Στο νησί όπου δεν πεθαίνει κανείς

Το 426 π.Χ., κατά τη διάρκεια του Πελοποννησιακού Πολέμου και κατά τη διάρκεια του λοιμού των Αθηνών, οι Αθηναίοι, που παρέμειναν για ένα μεγάλο διάστημα οι διαχειριστές της περιουσίας του ιερού, θέλησαν να εξαγνίσουν το νησί και διέταξαν «γενική κάθαρση»: στο ιερό νησί απαγορεύτηκε να γεννιούνται ή να πεθαίνουν άνθρωποι. Οι κάτοικοι της Δήλου εξορίστηκαν, αλλά επέστρεψαν αργότερα, μετά από νέο χρυσό του Μαντείου των Δελφών.

«Την ιερή, ψυχή μου, σε ποιόν χρόνο και πότε θα ψάλεις Δήλο, του Απόλλωνα την τροφό; Βέβαια όλες οι Κυκλάδες, οι ιερότατες απ' τα νησιά που βρίσκονται στη θάλασσα, είναι καλοῦμνητες. Όμως η Δήλος θέλει τα πρωτεία να 'χει από τα δώρα των Μουσών, γιατί τον Φοῖβο, το δάσκαλο των τραγουδιών ἔλουσε και σπαργάνωσε κι ωσάν θεό πρώτη τον ὕμνησε. [...] Τώρα τον ὕμνο μου στη Δήλο αφιερώνω, ο Απόλλωνας ο Κύνθιος το ζήλο μου να επαινέσει προς την τροφό του την αγαπημένη.»

Καλλίμαχος, *Εἰς Δήλον*, 4: 1–10, 2ος αι. π.Χ.

11. Η γέννηση του Απόλλωνα και της Αρτέμιδος. Ερυθρόμορφη πυξίδα, περ. 370 π.Χ. Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο.

...με διαχρονική ακτινοβολία ★1

«Μέχρι που πάτησε στη Δήλο
η σεβαστή Λητώ,
και ρώτησε βγάζοντας λόγια φτερωτά:
«Αχ Δήλος, δε θα ήθελες να γίνεις έδρα εσύ
του δικού μου γιου,
του Φοίβου Απόλλωνα, και πλούσιο ναό να
του ιδρύσεις;
Κανένας άλλος δεν πρόκειται ποτέ
να σε πλησιάσει ούτε να σε προσέξει,
[...] Αν όμως έχεις πάνω σου τον ναό
του μακροβόλου Απόλλωνα,
οι άνθρωποι θα σπεύδουν όλοι
με εκατόμβες και 'δω θα μαζεύονται
και τσίκνα άφθονη χωρίς σταματημό
από το λίπος θα ανεβαίνει
και τους κατοίκους σου θα τρέφουν ξένα χέρια
κι ας είναι η γη σου άγονη»

Ομηρικός Ύμνος, Εἰς Απόλλωνα,
49–60, τέλη 7ου αι. π.Χ.

Η Δήλος με το ιερό του Απόλλωνα αποτέλεσε πηγή έμπνευσης για πολλούς δημιουργούς και καλλιτέχνες ήδη από τα αρχαία χρόνια. Στους λεγόμενους Ομηρικούς Ύμνους καταγράφεται ο μύθος της γέννησης του Απόλλωνα και της Αρτέμιδος στο νησί¹¹, τον οποίο κατόπιν προσαρμόζουν με παραλλαγές γνωστοί ποιητές, όπως ο Πίνδαρος (4ος αι. π.Χ.) και ο Καλλίμαχος (2ος αι. π.Χ.).

12. Νικόλαος Χειμώνας, Δήλος, 1927.

«Οι διαλογισμοί που με απασχολούσαν
από καιρό και αφορούσαν την αλήθεια,
τις αναφορές της αποκάλυψης
και της απόκρυψης βρήκαν με την διαμονή
στην Δήλο την ζητούμενη επαλήθευση. [...] Μόνο με την εμπειρία της Δήλου
έγινε το ελληνικό ταξίδι διαμονή,
“ξέφωτη” παραμονή
κοντά σε ό,τι είναι η αλήθεια».

Μάρτιν Χάιντεγκερ,
Διαμονές: το ταξίδι στην Ελλάδα, 1962¹².

Ο Έλληνας αρχαιολόγος Δ. Πίππας, που το 1923 ανέλαβε
ως έφορος αρχαιοτήτων τις Κυκλάδες, φύτεψε το 1933
έναν φοίνικα στην Ιερή Λίμνη, σε ανάμνηση του φοίνικα
κάτω από τον οποίο η Λητώ γέννησε τους δίδυμους θεούς.

13. W. H. Rinehart, Η Λητώ και τα παιδιά της, 1870.

Ένα ξεχωριστό μνημείο...

Μία παντοδύναμη συμμαχία

Το Ιερό του Απόλλωνα αποκτά πανελλήνια εμβέλεια από τον 7ο αι. π.Χ., όταν η Δήλος αναδεικνύεται σε έδρα της ομώνυμης Αμφικτυονίας, της ένωσης δηλαδή 150 περίπου αρχαίων ελληνικών ιωνικών πόλεων¹³.

Μετά τους Περσικούς πολέμους, οι Αθηναίοι, με κέντρο την παλιά Αμφικτυονία της Δήλου, ίδρυσαν τη Δηλιακή Συμμαχία με σκοπό την αντιμετώπιση των Περσών και τη συγκρότηση ενός ισχυρού στόλου. Το 454 π.Χ. ωστόσο, το κοινό ταμείο της Συμμαχίας μεταφέρθηκε στην Αθήνα και η Συμμαχία κατέληξε να είναι ηγεμονία της Αθήνας. Τη διαλυμένη αμφικτυονία της Δήλου αντικατέστησε στα τέλη του 4ου αιώνα το Κοινόν των νησιωτών, υπό την προστασία των Πτολεμαίων¹⁴.

14. Το Ιερό του Απόλλωνα και η Αγορά των Δηλίων από ψηλά.

15. Αναπαράσταση του Ιερού του Απόλλωνα. Μουσείο Δήλου.

Το τεράστιο συγκρότημα του Ιερού περιλάμβανε μνημειακή είσοδο (προπύλαια), τους τρεις ναούς του θεού, τον Κεράτινο βωμό, τουλάχιστον πέντε θησαυρούς, στοές, διοικητικά κτήρια, το Πύθιον, ναό αφιερωμένο στον Απόλλωνα των Δελφών και το Σήμα της Λαοδίκης και της Υπερόχης –τον μυθικό τάφο δύο Υπερβόρειων Παρθένων, συνοδών του Απόλλωνα. Το Ιερό ήταν γεμάτο από εκατοντάδες αναθήματα, από τα οποία ξεχώριζε ο Κολοσσός των Ναξίων, ένας κούρος ύψους 9,6 μ.

16. Ο Κολοσσός των Ναξίων: τμήματα του αγάλματος σώζονται στον ναό της Αρτέμιδος.

Τα Δήλια

Όσο διαρκούσε η αθηναϊκή ηγεμονία τελούνταν ανά πέντε χρόνια στη Δήλο, στις αρχές Μαρτίου, την ημέρα της γέννησης του θεού Απόλλωνα, η εορτή των Δηλίων. Οι Αθηναίοι έστελναν θεωρούς και χορούς¹⁵. Μετά τις θυσίες, ακολουθούσαν γυμνικοί¹⁶, ιππικοί και μουσικοί αγώνες. Η γιορτή τελείωνε με παραστάσεις δράματος και συμπόσια. Τα Δήλια ήταν τόσο σεβαστά ώστε, όσο έλειπαν από την Αθήνα οι θεωροί, αναστέλλονταν οι εκτελέσεις θανατικής ποινής.

...με διαχρονική ακτινοβολία ★ 2

«Κι ύστερα, ο γυρισμός του Θησέα, θριαμβευτικός. Στη Δήλο σταμάτησε, κι εκεί γύρω στο Κέρατον (τον ξακουστό βωμό, φτιαγμένον όλον από κέρατα ζώων –αριστερά μονάχα), ο Θησέας εχόρευε, μαζί με τους εφήβους Αθηναίους συνοδούς του, έναν καινούργιο εκπληκτικό χορό, με διασταυρούμενα βήματα, που ίσως να εικόνιζαν, στο δυνατό μεσημεριάτικο φως, τις σκοτεινές στροφές του Λαβυρίνθου[...] ένας περίφημος, αλήθεια, χορός. [...] Ο χορός, ωστόσο, διαδόθηκε γρήγορα κι έμεινε. Τον χορεύουμε ακόμη. Κι είναι από τότε που θεσπίστηκε ο φοίνικας σαν έπαθλο στους δήλιους γυμνικούς αγώνες.»

Γιάννης Ρίτσος, Ο νέος χορός, 1968.

17. Νίκος Εγγονόπουλος, Δήλος, 1939.

Σύγχρονες αμφικτυονίες

Σήμερα η ιδέα της ενότητας και συνεργασίας με στόχο την αρμονική συνύπαρξη και ανάπτυξη διαφορετικών κοινωνιών εκφράζεται με αντίστοιχες διακρατικές οργανώσεις, όπως ο Ο.Η.Ε., η UNESCO, η Ευρωπαϊκή Ένωση, ο Ευρωπαϊκός Όμιλος Εδαφικής Συνεργασίας «Ε.Ο.Ε.Σ. ΑΜΦΙΚΤΥΟΝΙΑ»¹⁷, κ.ά.

Η λεγόμενη Συνοικία Θεάτρου ξεκινά από το λιμάνι και φτάνει ως το θέατρο. Διαθέτει εμπορικά κτήρια, πλούσιες κατοικίες και δημόσια δεξαμενή νερού, τη Μινώα Κρήνη.

Ανάγνωση των «Περσών» του Αισχύλου στη Δήλο

Η Εφορεία Αρχαιοτήτων Κυκλάδων οργάνωσε το 2019 ανάγνωση της τραγωδίας «Πέρσες» του Αισχύλου στη Δήλο, με τη συμμετοχή μεταναστών-προσφύγων: «Πρόκειται για ένα οικουμενικό κείμενο, απολογία για τα δεινά του πολέμου και σε ένα τόπο με μεγάλη συμβολική και οικουμενική σημασία, στον αρχαιολογικό χώρο της Δήλου. Νησί με πολλαπλές σημασίες μέσα στην διαχρονική του πορεία, ιερό αλλά και ελεύθερο για την πολυπολιτισμική κατοίκησή του στην αρχαιότητα, σήμερα σε κατάσταση απόλυτης μη κατοίκησης, αλλά στο κέντρο του Αιγαίου, ενός αρχιπελάγους-γέφυρας της σημερινής προσφυγικής κρίσης»¹⁸.

Ένα ξεχωριστό μνημείο...

«Το μεγαλύτερο εμπορικό κέντρο της οικουμένης»

Η Δήλος εξελίχθηκε σε πολύβουο μεσογειακό λιμάνι¹⁹, που άρχισε να ευημερεί από το 314 π.Χ. και έφθασε στην ακμή του τον 2ο και 1ο αιώνα π.Χ. Λιμενικές εγκαταστάσεις, δημόσια κτήρια, αγορές, καταστήματα, βιοτεχνικές εγκαταστάσεις και λέσχες σύλλογων εμπόρων και τραπεζιτών εξυπηρετούσαν τις εμπορικές ανάγκες του νησιού.

18. Ναός Ίσιδος στο Ιερό των Ξένων Θεών.

Ειρηνική συνύπαρξη

Εκτός από τους Αθηναίους και τους Ρωμαίους, που αποτελούσαν την πλειονότητα του πληθυσμού, η Δήλος συγκέντρωνε κατοίκους από όλον τον τότε γνωστό κόσμο.

Όλοι αυτοί οι πληθυσμοί συνυπάρχουν ειρηνικά και κτίζουν ιερά όπου λατρεύουν τους δικούς τους θεούς: έτσι στη Δήλο, εκτός από τα ιερά των ελληνικών θεών, υπήρχαν ιερά των Αιγύπτιων θεών, Σάραπι, Ίσιδας και Ανούβιδος, των Συριακών θεοτήτων Αταργάτιδος και Άδαδος, όπως επίσης και μία εβραϊκή Συναγωγή.

19. Οικία με τα Προσωπεία. Ο Διόνυσος καθισμένος στη ράχη πάνθηρα. Ψηφιδωτό δάπεδο, 2ος αι. π.Χ.

20. Η Οικία του Ερμή. Τριώροφη έπαυλη της ιταλικής οικογένειας Paconii.

...με διαχρονική ακτινοβολία ★3

«Αν τα ερείπια της Δήλου εξαφανίζονταν,
θα άφηναν ένα κενό που τίποτε
δε θα μπορούσε να αναπληρώσει»

Léon Adrien Terrier,
Mémoire sur l'île de Délos, 1864/1907,
Αρχαία Γαλλικής Αρχαιολογικής Σχολής Αθηνών

«Anamnesis» από τη Δήλο

Άνθρωποι από σίδερο στη Δήλο

Ο αρχαιολογικός χώρος της Δήλου με την πνευματικότητα που τον διαπνέει, φιλοξενεί συχνά και πλαισιώνει ιδανικά έργα σύγχρονης τέχνης και χορευτικές ή μουσικές παραστάσεις. Το 2019 φιλοξενήθηκε η έκθεση «SIGHT» του Sir Άντονι Γκόρμλεϊ, «ζωντανεύοντας» τον χώρο με 29 γλυπτές ανθρώπινες μορφές από σίδηρο²⁰.

Η «άδηλος» γειτόνισσα της Μυκόνου

Την κοσμοπολίτικη Δήλο διαδέχεται σήμερα η κοσμική Μύκονος, που φιλοδοξεί να αναδείξει τον αρχαιολογικό χώρο της Δήλου! Το 2015 προβλήθηκε εκεί το λυρικό ντοκιμαντέρ «Δήλος 2015» του Μυκονιάτη σκηνοθέτη Αντώνη-Θεοχάρη Κιούκα²¹.

Μνημειώδεις διάλογοι

ΕΛΛΑΔΑ

Κέρκυρα

Στη μεσαιωνική και κοσμοπολίτικη πόλη της Κέρκυρας λειτούργησε ένα από τα σημαντικότερα λιμάνια της Μεσογείου.

ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ
& ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ!

ΕΛΛΑΔΑ

Δεσποτικό

Στην Αντίπαρο σώζεται το δεύτερο μεγαλύτερο σε έκταση Ιερό του Απόλλωνα των Κυκλάδων, μετά από αυτό της Δήλου.

ΚΥΠΡΟΣ

Πάφος

Μία από τις σημαντικότερες πόλεις-λιμάνια της Κύπρου, με μεγάλη εμπορική ακμή κυρίως κατά τους ρωμαϊκούς χρόνους. Ανάμεσα στα πολυάριθμα μνημεία που την καθιστούν ένα μεγάλο, ανοικτό μουσείο, ξεχωρίζουν οι πλούσιες επαύλεις με τα εντυπωσιακά ψηφιδωτά δάπεδα.

ΝΕΠΑΛ

Λουμπίνι

Ένα από τα μεγαλύτερα προσκυνηματικά κέντρα του κόσμου, καθώς σύμφωνα με την παράδοση εδώ η βασίλισσα Μάγια Ντεβί γεννήσε τον 6ο αι. π.Χ. κάτω από ένα δέντρο, ενώ διέσχιζε έναν κήπο καθ' οδόν για να επισκεφτεί τους γονείς της, τον πρίγκιπα Σιντάρτα Γκαουτάμα, τον μετέπειτα Βούδα της βουδιστικής θρησκείας.

Ένα μήνυμα του σήμερα...

Μία ακμάζουσα πόλη

Η Δήλος γνώρισε μία ραγδαία οικονομική και εμπορική ανάπτυξη και αναδείχτηκε σε ένα από τα μεγαλύτερα λιμάνια του Αιγαίου.

Το 167 π.Χ. η Ρωμαϊκή Σύγκλητος προκειμένου να τη στηρίξει στον ανταγωνισμό με τη Ρόδο και τα άλλα οικονομικά κέντρα της Μεσογείου, την απαλλάσσει από δασμούς και φόρους οπότε η Δήλος μετατρέπεται σε «φορολογικό παράδεισο» της εποχής. Δεκάδες πλοία φορτώνουν και ξεφορτώνουν τόνους εμπορευμάτων κάθε μέρα. Αγορές, καταστήματα, αποθήκες και εργαστήρια, εμπορικοί σύλλογοι και τράπεζες, αναπτύσσονται σε όλο το νησί, που θα εξελιχθεί σε ακμαίο εμπορικό και οικονομικό κέντρο.

22. Η Δήλος από τη θάλασσα. Ξεχωρίζει το Σπήλαιο –Ιερό του Ηρακλή– στην κορυφή του Κύνθου, 3ος αι. π.Χ.

...για ένα καλύτερο αύριο!

Στόχοι 2030 >

8 ΑΞΙΟΠΡΕΠΗΣ
ΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ
ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Πρωώθηση της βιώσιμης και χωρίς αποκλεισμούς οικονομικής ανάπτυξης, της απασχόλησης και της αξιοπρεπούς εργασίας για όλους

σημειώσεις

1. Ο συνοδός είναι εμπνευσμένος από τον πλοίοιο έμπορο Γάιο Οφέλλιο Φέρο από την Καρπανά, που, μεταξύ άλλων, χρηματοδότησε την οικοδόμηση της Αγοράς των Ιταλών. Οι Ιταλοί για να τον τιμήσουν αφιέρωσαν τον ανδριάντα του στον Απόλλωνα, γύρω στο 125–100 π.Χ. Το άγαλμα βρισκόταν στημένο σε μία κόγχη της Αγοράς των Ιταλών με την επιγραφή: Γάιον Όφέλλιον Μάρκου υἱὸν Φέρον Ἰταλικοὶ δικαιοσύνης ἔνεκα καὶ φιλαγαθίας τῆς εἰς ἑαυτούς, Ἀπόλλωνι. Διονύσιος Τιμαρχίδου καὶ Τιμαρχίδης Πολυκλέους Ἀθηναῖοι ἔποισαν. (IG XI.4.1688)

2. Ο πρώτος ναός του Απόλλωνα (Πώρινος ναός) κτίστηκε στα χρόνια του Πεισίστρατου ή λίγο αργότερα (τέλη 6ου αι. π.Χ.) και στέγαζε το λατρευτικό άγαλμα του θεού. Ο δεύτερος ναός (Μεγάλος ναός ή Ναός των Δηλίων) άρχισε να κτίζεται το 476 π.Χ. αλλά διακόπηκε όταν το ταμείο της Δηλιακής Συμμαχίας μεταφέρθηκε στην Αθήνα. Η ανέγερσή του ολοκληρώθηκε αργότερα, όταν ανεξαρτητοποιήθηκε η Δήλος από τους Αθηναίους το 314 π.Χ. Ο τρίτος ναός (Ναός των Αθηναίων) ξεκίνησε να οικοδομείται στα χρόνια του Πελοποννησιακού πολέμου (425–420 π.Χ.) και εγκαινιάστηκε το 417 π.Χ. από τον Αθηναίο στρατηγό Νικία.

3. Πρόκειται για πέντε μικρά ναόσχημα κτίσματα στα ΒΑ των ναών του Απόλλωνα που ερμηνεύονται ως θησαυροί, δηλαδή αναθήματα πόλεων, που χρησιμοποιούν για τη φύλαξη πολύτιμων αφιερωμάτων προς το Ιερό. Σύμφωνα με τις πηγές, θησαυρούς είχαν αφιερώσει στο ιερό η Δήλος, η Νάξος, η Μύκονος, η Άνδρος και η Κάρυστος της Εύβοιας.

4. Η λεγόμενη Αγορά των Ιταλών, είναι το μεγαλύτερο οικοδόμημα της Δήλου, με έκταση 8.000 τ.μ. Κτίστηκε περίπου το 110 π.Χ. και αποτελούσε τόπο συνάντησης και εμπορικών δραστηριοτήτων των Ιταλιτών εμπόρων και της παροικίας τους.

5. Οι μαρμαρίνοι λέοντες, αφιέρωμα των Ναξίων, παρατάσσονται σε άνδρην στα δυτικά της Ιερής Λίμνης. Σήμερα σώζονται μόνον οι εννέα από αυτούς.

6. Η λεγόμενη Συνοικία του Θεάτρου είναι η παλαιότερη συνοικία της πόλης. Οφείλει την ονομασία της στο θέατρο που έχει οικοδομηθεί στο ΝΔ τμήμα. Εδώ βρίσκονταν ορισμένες από τις πιο πλούσιες επαύλεις της Δήλου, διακοσμημένες με εντυπωσιακά ψηφιδωτά δάπεδα.

7. Βόρεια και ανατολικά της Ιερής Λίμνης βρίσκονταν οι αθλητικές εγκαταστάσεις της πόλης. Οι *παλαιστρες* και τα *γυμνάσια* ήταν χώροι εκγύμνασης αλλά και φιλοσοφικών συζητήσεων και καθημερινών συναντήσεων. Το στάδιο της πόλης διαμορφώθηκε στις αρχές του 3ου αι. π.Χ.

8. Το θέατρο της Δήλου άρχισε να κτίζεται στα τέλη του 4ου αι. και ολοκληρώθηκε το 240 π.Χ. Χωρούσε 6.500 θεατές.

9. Ο λόγιος Καλλίμαχος από την Κυρήνη, ελληνική αποικία της Λιβύης, είναι αντιπροσωπευτικός ποιητής της ελληνιστικής εποχής (2ος αι. π.Χ.). Μεγάλωσε στην Αθήνα και έζησε στην Αλεξάνδρεια, όπου ίδρυσε γραμματική σχολή.

10. Βλ. Ιάκωβου Ρίζου Ραγκαβή, «Τα Ελληνικά», τόμος Γ', 1854. «είναι δε όλως εγκαταλειμμένη, ακατοίκητος και ληστών και πειρατών καταγωγίον... εκ δε των ζώνων και πτηνών εισί δασύποδες και όρτυγες και σκολόπακες πολλοί, και έχιδναι και κροκόδειλοι χειρσαίοι». Αντίστοιχα τα λόγια του Γάλλου

ελληνιστή Charles Benoit το 1847: «Αυτός ο αφανισμός ξεπερνά κάθε φαντασία και σφίγγει την καρδιά (...) σ' αυτόν τον σκυθρωπό βράχο όπου δεν έχει μείνει όρθιο ούτε ένα ερείπιο και η κάθε πέτρα έχει αναποδογυρίσει, σπάσει και θρυμματιστεί».

11. Πρόκειται για την παλαιότερη σωζόμενη συλλογή ύμνων. Αποτελείται από 33 αφηγηματικά ποιήματα αφιερωμένα σε σημαντικούς θεούς. Οι ύμνοι είναι γραμμένοι σε μέτρο δακτυλικό εξάμετρο, όπως η Ιλιάδα και η Οδύσσεια. Στην αρχαιότητα πίστευαν ότι είχαν γραφτεί από τον Όμηρο. Οι παλαιότεροι από αυτούς θεωρείται ότι έχουν γραφτεί τον 8ο–7ο αι. π.Χ.

12. Ο φιλόσοφος Μάρτιν Χάιντεγκερ (1889–1976) ταξίδεψε το 1962 στην Ελλάδα και κατέγραψε τις εντυπώσεις του στο κείμενο «Aufenthalte», όπου προσεγγίζει τα τοπία με φιλοσοφικό τρόπο. Βλ. σχετικά Μ. Heidegger, *Διαμνές: Το ταξίδι στην Ελλάδα* (μτφρ. Γιώργος Φαράκλας), Αθήνα 2014.

13. Αμφικτυονία στην αρχαιότητα ήταν η ένωση αρχαίων ελληνικών πόλεων-κρατών με κέντρο κάποιο σημαντικό ναό, η οποία εξελίχθηκε σε πολιτικό θεσμό.

14. Το *Κοινό των Νησιωτών* ήταν ομοσπονδιακό κράτος της ελληνιστικής περιόδου, που περιλάμβανε τις Κυκλάδες. Ιδρύθηκε το 314 π.Χ. και διατηρήθηκε υπό την ηγεμονία των Πτολεμαίων έως τα μέσα του 3ου αιώνα π.Χ. Επαναστατήθηκε γύρω στο 200 π.Χ. υπό την ηγεμονία της Ρόδου και καταλύθηκε οριστικά γύρω στο 168 π.Χ.

15. Οι *θεωρίες* ήταν οι επίσημες αντιπροσωπείες των πόλεων-κρατών. *Χοροί* ήταν οι ομάδες ηθοποιών που απαγγέλλαν κάνοντας ρυθμικές κινήσεις. Τα μέλη των *χορών* είχαν κάνει πρόβες και είχαν προετοιμαστεί στην Αθήνα με τη φροντίδα ειδικών, των *Δηλιαστών*.

16. Οι αγώνες ονομάζονταν γυμνικοί γιατί οι αθλητές αγωνίζονταν γυμνοί. Από εκεί προέρχεται και η λέξη γυμναστική.

17. Για τον σύγχρονο οργανισμό «Ε.Ο.Ε.Σ ΑΜΦΙΚΤΥΟΝΙΑ (European Grouping of Territorial Cooperation Amphictyony)» που στοχεύει στην προώθηση της συνεργασίας ανάμεσα στους λαούς της Μεσογείου και της Ευρώπης, με σεβασμό στις αρχές της ελευθερίας, της δημοκρατίας, της δικαιοσύνης και της προστασίας του περιβάλλοντος περιβάλλοντος βλ. <https://www.amphictyony.gr/>

18. Εφημερίδα «Κοινή Γνώμη», 19 Σεπτεμβρίου 2019: <https://www.koinignomi.gr/news/politismos/2019/09/19/anagnosi-ton-person-toy-aishyloy-sti-dilo.html>

19. Η Δήλος χαρακτηρίζεται ως «το μεγαλύτερο εμπορικό κέντρο της οικουμένης» (maximum emporium totius orbis terrarum) από το Ρωμαίο συγγραφέα Αβιννό (Postumius Rufius Festus Avienius) του 4ου αι. μ.Χ.

20. Τα εντυπωσιακά σιδηρά γλυπτά του σημαντικού σύγχρονου Βρετανού καλλιτέχνη Sir Antony Gormley «επισκέπτονται» συχνά σημαντικούς χώρους πολιτισμού. Περισσότερα για την έκθεση «SIGHT», 2 Μαΐου–31 Οκτωβρίου 2019, βλ. <https://neon.org.gr/en/exhibition/sight-antony-gormley-delos-island/>

21. Βλ. εφημερίδα «Καθημερινή», 11 Οκτωβρίου 2015 <https://www.kathimerini.gr/834010/gallery/epikairothta/ellada/h-adhlos-geitonissa-ths-mykonoy>

βιβλιογραφία

Ζαφειροπούλου Φ., *Δήλος: Τα μνημεία και το μουσείο*, Αθήνα 1984 (1η έκδ.).

Ζαφειροπούλου Φ., *Δήλος: Μαρτυρίες από τα μουσειακά εκθέματα*, Αθήνα 1998.

Ζαφειροπούλου Φ.Ν., «Δήλος», στο Α.Γ. Βλαχόπουλος (επιμ.), *Αρχαιολογία: Νησιά του Αιγαίου*, Αθήνα 2005, 232–243.

Τσάκος Κ., *Δήλος: Οδηγός των μνημείων και του μουσείου*, Αθήνα 2008.

Χατζηδάκης Π.Ι., «Αρχαιολογικοί χώροι και αυτοφυής βλάστηση: Η περίπτωση του αρχαιολογικού χώρου Δήλου–Ρήνειας», στο Τουλούπα Έ.–Καϊμάρη Ει. (επιμ.), *Πρακτικά διημερίδας: «Αυτοφυής βλάστηση στους αρχαιολογικούς χώρους»*, Αθήνα, 22–23 Μαΐου 1998, Αθήνα 1998, 34–44, 91–107.

Χατζηδάκης Π.Ι., *Δήλος* [Κοινοφελές Ίδρυμα Ιωάννη Σ. Λάτση, Ο Κύκλος των Μουσείων 5], Αθήνα 2003 (και σε ηλεκτρ. έκδ.).

Χατζηδάκης Π.Ι., «Δήλος», στο Κόρκα Ε. κ.ά. (επιμ.), *Ελλάδα: Μνημεία και χώροι παγκόσμιας κληρονομιάς*, Αθήνα 2009, 98–109.

Bruneau Ph., *Études d'archéologie délienne: Recueil d'articles rassemblés et indexés par J.-Ch. Moretti*, Αθήνα–Παρίσι 2006.

Bruneau Ph.–J. Ducat, *Οδηγός της Δήλου* (μτφρ. Ε. Δημητρακοπούλου–Π. Καρβώνης), Αθήνα 2010 (4η επαν. έκδ.).

Chankowski V., *Athènes et Délos à l'époque classique: Recherches sur l'administration du sanctuaire d'Apollon délien*, Αθήνα 2008.

Chankowski V., *Parasites du Dieu: Comptables, financiers et commerçants dans la Délos hellénistique*, Αθήνα 2019 (και σε ηλεκτρ. έκδ.)

Constantakopoulou Chr., *Aegean Interactions: Delos and its Networks in the third century*, Οξφόρδη 2017.

Gruben G., *Ιερά και ναοί των αρχαίων Ελλήνων* (μτφρ. Δ. Ακτσελή), Αθήνα 2000.

Hermay A.–Jockey Ph.–Queyrel Fr., υπό τη διεύθ. του Marcadé J., *Sculptures déliennes*, Αθήνα–Παρίσι 1996.

Moretti J.-Ch., 1873–1913, *Δήλος: Εικόνες μίας αρχαίας πόλης που έφερε στο φως η ανασκαφή/Délos: Images d'une ville antique révélée par la fouille/Delos: Images of an Ancient City revealed through Excavation* (κατ. έκθ.), Αθήνα 2017.

Moretti J.-Ch., «Κυκλάδες: Δήλος», *Αρχαιολογία και Τέχνες* 135 (2021), 112–144.

Papageorgiou-Venetas A., *Délos: Recherches urbaines sur une ville antique*, Μόναχο–Βερολίνο 1981.

Rauh N.K., *The Sacred Bonds of Commerce: Religion, Economy, and Trade Society at Hellenistic Roman Delos*, Άμστερνταμ 1993.

Roussel P., *Δήλος: Η πανίερη νήσος. Επιστημονική έρευνα βασισμένη στα κείμενα και τις αρχαιολογικές ανασκαφές, με 30 εικόνες του Fr. Boissonas*, Αθήνα 1990.

προέλευση εικόνων

Πηγές στο διαδίκτυο:

http://odysseus.culture.gr/h/3/gh351.jsp?obj_id=2371

<https://whc.unesco.org/en/list/530/>

<https://archaeologicalmuseums.gr>

<http://climascap.prd.uth.gr>

Μονογραφίες της Γαλλικής Αρχαιολογικής Σχολής Αθηνών για τη Δήλο
<https://cefael.gr>

Γεωγραφικό Σύστημα Πληροφόρησης της Δήλου <https://sig-delos.efa.gr>

Ψηφιακές ιστορικές περιηγήσεις: Δήλος: <https://www.youtube.com/watch?v=TyXmVJy9BBk>

Κονσέρτο στη Δήλο (TOMORROW COMES THE HARVEST με τους Jeff Mills, Jean-Phi Dary & Prabhu Edouard): <https://www.youtube.com/watch?v=EahXXVOKICY>

Έκθεση "SIGHT" του A. Gormley: <https://neon.org.gr/gr/video/sight-antony-gormley-on-the-sacred-island-of-delos-gr/>

Γαλλική Σχολή της Αθήνας, Guide de Delos

www.efa.gr/en/recherche/sites-de-fouilles/cyclades/delos themata-archaiologias.gr/ρήνεια-n-άλλν-δήςλος/

Εξώφυλλο: ΥΠΠΟ/ΔΑΜΕΕΠ

1. ΥΠΠΟ/ΔΑΜΕΕΠ

2. Aligny, Claude François Théodore Caruelle d'. *Απόψεις από τις περι-
ώνυμες τοποθεσίες της αρχαίας Ελλάδας σχεδιασμένες εκ του φυσικού
και χαραγμένες στο χαλκό από τον Θεόδωρο Αλίνιου*, Αθήνα, Εμπορική
Τράπεζα της Ελλάδος, 1971. Ίδρυμα Αικ. Λασκαρίδου, βλ.
<https://el.travelogues.gr/item.php?view=54784>

3. ΥΠΠΟ/ΔΑΜΕΕΠ

4. "Buondelmonti, Cristoforo, Liber Insularum Archipelagi [1420]" στο
*Τόπος και Εικόνα, χαρακτηριστικά ξένων περιηγητών για την Ελλάδα, από
σπάνια βιβλία της Γενναδείου Βιβλιοθήκης, Μουσείου Μπενάκη, Ιδιω-
τικών Συλλογών*, τ. Ι, Αθήνα, Ολκός, 1978, σελ. 34, 36. Ίδρυμα Αικ.
Λασκαρίδου <https://el.travelogues.gr/item.php?view=51686>

5. Tournefort, Joseph Pitton de, *Relation d'un Voyage du Levant, fait par
ordre du Roy. Contenant l'histoire ancienne & moderne de plusieurs
Isles de l'Archipel, de Constantinople, des côtes de la Mer Noire, de
l'Arménie, de la Georgie, des frontières de Perse & de l'Asie Mineure*,
τ. Ι, Παρίσι, M.DCCXVII, [=1717]. σ. 290. Ίδρυμα Αικ. Λασκαρίδου.
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Delos_-_Tournefort_Joseph_Pitton_De_-_1717.jpg

6. Χατζηδάκης Π.Ι., *Δήλος*, Αθήνα 2003, σελ. 99.

7. Χατζηδάκης Π.Ι., *Δήλος*, Αθήνα 2003, σελ. 105.

8. Baud-Bovy, Daniel, Boissonnas, Frédéric. *Des Cyclades en Crète au gré
du vent*, Γενεύη, Boissonnas & Co, 1919, σ. 39. Ίδρυμα Αικ. Λασκαρίδου,
<https://el.travelogues.gr/item.php?view=45441>

9. Moretti Jean-Charles, 1873–1913, *Δήλος: εικόνες μίας αρχαίας πόλης
που έφερε στο φως η ανασκαφή*, Γαλλική Σχολή Αθηνών, 2017.

10. ΥΠΠΟ/ΔΑΜΕΕΠ

11. ΥΠΠΟ/ΕΑΜ. Βλ. Κακριδής Ι.Θ., *Ελληνική Μυθολογία*, Αθήνα 1986, τ.
2, σελ. 142.

12. Εθνική Πινακοθήκη. <https://www.nationalgallery.gr/artwork/dilos-2/>

13. The Metropolitan Museum of Art (Met), Νέα Υόρκη.
<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/11923>

14. ΥΠΠΟ/ΔΑΜΕΕΠ

15. ΥΠΠΟ/ΕΦΑ Κυκλάδων

16. ΥΠΠΟ/ΔΑΜΕΕΠ

17. Εθνική Πινακοθήκη. <https://www.nationalgallery.gr/artwork/dilos/>

18. ΥΠΠΟ/ΔΑΜΕΕΠ

19. Χατζηδάκης Π.Ι., *Δήλος*, Αθήνα 2003, σελ. 397.

20. ΥΠΠΟ/ΔΑΜΕΕΠ

21. Έκθεση «SIGHT» του A. Gormley: <https://neon.org.gr/gr/video/sight-antonygormley-on-the-sacred-island-of-delos-gr/>

22. ΥΠΠΟ/ΔΑΜΕΕΠ

ΜΝΗΜΕΙΩΔΕΙΣ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΕΣ

στα ελληνικά μνημεία unesco

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Υπουργείο Πολιτισμού

Γενική Διεύθυνση Αρχαιοτήτων και Πολιτιστικής Κληρονομιάς

- Διεύθυνση Αρχαιολογικών Μουσείων,
- Εκθέσεων και Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων
- Τμήμα Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων και Επικοινωνίας

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού,
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ISBN 978-960-386-607-7